

Ilgaz Gümüştas Zugzwang

Diyalektik

İnsanlar felsefe kelimesini duyar duymaz bir korku veya yadırgama, dalga geçme söylemlerine giriyorlar. Herkesi şu cümleyi hayatının bir anında duymuştur: “ Bana felsefe yapma”. İnsan bilmediği şeyden korkar ve onu bastırmak ister. Bu sefer de küçümsemeye çalışır. Bu davranışlar aslında konu hakkında bilgi sahibi olmayan kişiler için bir çeşit reflektir. Felseye konusuna gelince, liseyi bitirmiş herkes az çok felsefe derslerine girdi ve felsefelerin çokluğu, çeşitliliği ile şaşırıp kaldı. Bunlar sonu “izm” ile biten karmaşık sözcüklerle donatılmıştı. Mesela kriticizm (eleştiricilik), evolüsyonizm (evrimcilik), sofizm (şüphecilik) gibi. Bu çokluk bir karışıklık yaratır. Ama aslında bütün satranç oyuncuları felsefe yapar. Evet, evet yanlış duymadınız hepsi felsefe yapar. Çünkü felsefe en basit tanımıyla soru sormaktır. Bu kale finali nasıl kazanılır? dediğiniz anda felsefe yapıyorsunuz. Bir şeyi açıklamaya çalışıyorsunuz.

Geçen ay formel mantığı anlattık ve satranç oynarken genel bir teoriden yola çıkıp, en özel haliyle, bir kombinezonla maçı sonlandırmaya çalıştık. Bu ay diyalektik şekilde satranç tahtasına nasıl bakılır sorusuna yanıt vermeye çalışacağız. İlk önce şunu bilelim ki formel mantıkçılar ile diyalektik düşünenler satranç oyuncuları hiç anlayamazlar. Biri ne derse diğeri tam tersini söyler. Bir de bu iki düşüncenin bir arkadaşı var. O da diyor ki senin söylediğin mi doğru , onun söylediği mi doğru bilemeyiz. Boşuna kavga etmeyin. Gerçeği , insan aklının anlayamayacağını, bilemeyeceğini söylüyor. Bu düşüncenin adı da AGNOSTİK (Bilinemezlik).

Çok kısa şekilde tarihçesinden bahsederek diyalektik düşünce ilk defa, İsa'nın doğumundan 5-6 yüzyıl önce Grek toplumunda belirdi. Efesli Heraklit “her şey akar” (panta rei) sözüyle diyalektik düşünceyi Ege kıyılarında biçimlendirdi. Büyük bir duraklamadan sonra diyalektik en gelişmiş şekliyle 19. yüzyılda Almanya’da hayat buldu.

Formel mantığın üç temel kanununa karşı gelmek üzere diyalektik mantığın üç temel kanununu vermek istersek şöyle diyebiliriz.

- 1) “Evet” (yani TEZ) “hayır” sız (yani ANTİTEZ) olamaz.
- 2) “Hayır” (yani ANTİTEZ) “evet” siz (yani TEZ) olamaz.
- 3) “Evet” ten (yani TEZ) ve “hayır”dan (yani ANTİTEZ) bambaşka bir üçüncüsü olur. Tez ve antitezin çatışması ile meydana gelen bu üçüncüye “SENTEZ” denir. Sentez, tez ile antitezin bir toplamı veya özeti değildir. Her ikisinden bambaşka bir şeydir. Bu kanunlara kısaca “ÇELİŞKİLERİN KANUNU” da diyebiliriz.

Her şey hareket halindedir. Bütün satranççılar her gün kendilerini yenilemektedirler. Bugünün kötü oyuncusu yarının iyi oyuncusudur. Aynı şekilde bugünün iyi oyuncusu yarının kötü oyuncusudur. Maçta kötü durumda kalmış bir taş birkaç hamle sonra aslında en iyi yerinde

bulunabilir. Karşınızdaki (her şeyi sizden daha iyi bildiğini zannettiğiniz) oyuncunun çok zayıf bir yanı da vardır. Çok iyi bir planın çok kötü bir yanı da vardır ama bütün bunlar siz bunları kanıtlayabiliyorsanız vardır. Eğer kanıtlayamıyorsanız hiçbir önemi yoktur.

Herkese satranç dolu günler dilerim.

Aralık 2003 Manisa ve Satranç Gazetesi